

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔ ԵՐԼԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԿԱՊԵՐԸ,
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻԶԱԶԱՅԻՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ և ՔՈՒՅՐ
ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ՀԵՏ²⁵

Էդիկ Մինասյան

Բանալի բառեր՝ Քույր քաղաքներ, Երևանի քաղաքապետարան, միջազգային կազմակերպություն, համագործակցող քաղաքներ, անդամություն, համագործակցության պայմանագրեր, համաձայնագրեր, Մոմբեալ /Կանադա/, Միջազգային ասոցիացիա, մայրաքաղաքների ասոցիացիա, Համաշխարհային ժառանգություն, քաղաքների կազմակերպություն, մշակութային տեխնիկա, փոխանակումներ, քաղաքապետ:

ՀՀ անկախության վերականգման առաջին տարիներին սկսած ակտիվացան մայրաքաղաքի արտաքին կապերի ոլորտում իրականացվող աշխատանքները, առանցքային տեղ գրավեց այլ քաղաքների ու շրջանների, ինչպես նաև միջազգային տարբեր կառույցների հետ համագործակցությունը: Այդ տարիները դարձան Երևանի գործնական համագործակցության ընդլայնման, նոր գործարարական ծրագրերի մշակման, իրագործման, միջազգային ճանաչման, նրա վարկի հեղինակության բարձրացման ժամանակաշրջան: 1991-2017թթ. Մայրաքաղաքի միջազգային և արտաքին կապերի զարգացումն ու ամրապնդումը իրականացվել է հիմնականում երեք ուղղություններով: Առաջին՝ ուղղակի կապեր արտասահմանյան քաղաքների, այդ թվում քույր քաղաքների, հայկական համայնքների և տեղական իշխանությունների հետ: Երկրորդ՝ կապեր արտասահմանյան ֆիրմաների հետ: Երրորդ՝ Երևանի քաղաքապետարանի հիմնական գործունեությունը նպատակամղվել է մայրաքաղաքի մշակութային, առևտրատնտեսական, գիտական և այլ կապերի հաստատմանը արտաքին աշխարհի հետ: Այդ ժամանակաշրջանում իրականացվել է ա) Երևանի և արտասահմանյան քաղաքների միջև, ինչպես նաև միջազգային ծրագրերի շրջանակներում, առևտրատնտեսական, մշակութային, կրթական, գիտա-տեխնիկական, առողջապահության և զբոսաշրջության բնագավառներում համագործակցության ամրապնդումն ու զարգացումը: բ) Քաղաքապետարանի կողմից իրագործվող արտաքին առևտրատնտեսական և ինվեստիցիոն ծրագրերի շրջանակներում աշխատանքների կազմակերպումն ու օժանդակումը, որն իրենից ներկայացնում է քաղաքապետարանի կողմից տարվող քաղաքականությունը՝ ուղղված անհրաժեշտ պայմանների և մեխանիզմների ստեղծմանը, մասնավորապես ներդրումների խրախուսմանն ու ներգրավմանը: գ) Մայրաքաղաքի ձեռնարկությունների և կազմակերպությունների համար միջազգային տնտեսական գործունեության բնագավառում տեղեկատվական, խորհրդատվական և մեթոդական օգնության իրականացումը: 1991-1992թթ. Հայաստանի անկախ հանրապետության միջազգային ճանաչմանը հաջորդեց դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատումը աշխարհի բազմաթիվ երկրների, այդ թվում ԱՄՆ-ի և Ռուսաստանի Դաշնության հետ: Հայ ռուսական բարեկամական հարաբերությունների ամրապնդման գլուխգործոցն է մայրաքաղաք Երևանի և Ռուսաստանի Դաշնության քաղաքների միջև կնքվեցին համաձայնագրեր հետագա համագործակցության մասին:

²⁵ Հոդվածն ընդունվել 09.02.18

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ՄՄՀ պատմության ամբիոնը:

Առաջին համաձայնագիրը ՌԴ-ի հետ ստորագրվել է Ստավրոպոլ քաղաքում 1994թ. հոկտեմբերի 29-ին՝ Ստավրոպոլ (Ռուսաստանի Ղաշնություն) քաղաքի վարչակազմի և Երևանի (հայաստանի հանրապետություն) մայրաքաղաքի գործադիր կոմիտեի միջև [1], որով Երևանն ու Ստավրոպոլը հայտարարվեցին քույր քաղաքներ: 1995թ. հունիսի 11-ին ՌԴ մայրաքաղաք Մոսկվայում համաձայնագիր ստորագրվեց Երևան քաղաքի գործադիր կոմիտեի և քույր քաղաք, ՌԴ մայրաքաղաք Մոսկվայի ղեկավարության միջև տնտեսական, գիտատեխնիկական և կրթության ոլորտներում համագործակցության մասին: Դրան հաջորդեցին 1996 թ. ապրիլի 3-ի և մայիսի 25-ի արձանագրությունների ստորագրումը Երևանի և Մոսկվայի հյուսիս-արևելյան մարզի միջև, որի պատվիրակությունը այցելել էր Երևան: Շուտով 1997 թ. հունիսի 16-ին առևտրատնտեսական, գիտատեխնիկական և մշակութային համագործակցության մասին նոր համաձայնագիր ստորագրվեց քույր քաղաքների ռազակած Սանկտ-Պետերբուրգի և Երևանի քաղաքապետարանի միջև [2]: Դրան հետևեց 1998թ. մայիսի 29-ին, ՌԴ հերոս-քաղաք Վոլգոգրադի և ՀՀ մայրաքաղաք Երևանի միջև համագործակցության մասին նոր համաձայնագրի ստորագրումը, որը վերաբերվում էր արդյունաբերական գործունեությանը, գիտության և տեխնոլոգիաների բնագավառներին: Այս համաձայնագրով երկու քաղաքները հռչակվեցին քույր քաղաքներ: Ի լրումն այս համաձայնագրի արձանագրություն ստորագրվեց ռուս-հայկական <<Արարատ-Վոլգա>> համատեղ բաժնետիրական ընկերության ստեղծման մասին [3]:

1990-1995 թվականներին Երևանի և արտասահմանյան մի շարք քաղաքների միջև ստորագրված պայմանագրերը՝ Ֆրանսիայի Լիոն և Մարսել քաղաքների, ԱՄՆ-ի Քեմբրիջ, Հունաստանի Աթենք, Հարավսլավիայի /Սերբիա/ Տիտոգրադ /այժմ Պոդգորիցա/ քաղաքների, Մոսկվայի, Օդեսայի, Կիևի և Ստավրոպոլի հետ եղել են բարեկամական և համագործակցության բնույթի հիմնականում շոշափելով մշակութային և կրթական հարցեր: 1996թ. ընթացքում նույնպես հանդիպումներ է կայացել վերը նշված քաղաքների պատվիրակությունների և ներկայացուցիչների հետ, որոշ քաղաքների հետ ստորագրվել էին նոր համաձայնագրեր և արձանագրություններ /Մոսկվա, Քեմբրիջ/, ուր շեշտը դրվել էր տնտեսական փոխշահավետ համագործակցության վրա: Քեմբրիջ-Երևան ասոցիացիայի ղեկավարների հետ համատեղ նախապատրաստվեց, երկտարյա համագործակցության համաձայնագիր, որը կնքվեց է 1996 թ. օգոստոսի 1-ին [4]: 1998 թ. հունիսի 16-ին Մասաչուսեթս նահանգի Քեմբրիջ քաղաքը, ի դեմս քաղաքապետ Ֆ. Դուհեյի և Հայաստանի Հանրապետության Երևան մայրաքաղաքը, ի դեմս քաղաքապետ Ս. Աբրահամյանի, հիմնվելով 1987թ. հոկտեմբերի 5-ի Բարեկամության և Համագործակցության մասին պայմանագրի և 1996թ. օգոստոսի 1-ին կնքված համագործակցության և փոխանակումների երկտարյա համաձայնագրի վրա և հաշվի առնելով Երևան և Քեմբրիջ քույր-քաղաքների օրըստօր» աճող փոխադարձ հետաքրքրությունը միմյանց նկատմամբ՝ ստորագրում են համագործակցության և փոխանակումների երկտարյա ծրագրի մասին համաձայնագիրը, որով կողմերը պայմանավորվում են շարունակել տեղեկատվության փոխանակումը և պատվիրակների փոխադարձ այցերը մշակույթի, պատմության, կրթության, գիտության, տնտեսության, շրջակա միջավայրի պահպանության, առողջապահության, բժշկության, հոգեբանության, մարդու իրավունքների պաշտպանության, կոնֆլիկտների կառավարման, համայնքի կյանքի, հնէաբանության, սպորտի, զբոսաճիջածման, ինչպես նաև քաղաքների կառավարման և զարգացման, քաղաքապետարանների ստորաբաժանումների գործունեության հետ կապված այլ բնագավառներում: Նշված առաքելությունները լիազորվում են նաև երկու հասարակական կազմակերպությունների՝ Քեմբրիջում՝ Քեմբրիջ-Երևան, իսկ Երևանում՝ Երևան-Քեմբրիջ քույր-

քաղաքների ասոցիացիաների կողմից՝ փոխհամաձայնեցնելով քաղաքապետարանների հետ[5]: 1996թ. հունիսի 4-ին Թբիլիսիում կնքվեց համաձայնագիր Երևանը և Թբիլիսին քույր քաղաքներ հռչակելու վեներելայ: 1996թ. հուլիսի 23-ին ստորագրվել է համագործակցության համաձայնագիր 5 տարով Իտալիայի Տոսկանա մարզի հետ և մարզի Ֆլորենցիա քաղաքը Երևանի հետ հայտարարվեց քույր քաղաք[6]: Քաղաքապետարանի պատվիրարկության Իտալիա կատարած այցի ժամանակ արվել են առաջին քայլերը տնտեսական կապերն ամրապնդելու ուղղությամբ: Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրարկության կողմից 1996թ. սեպտեմբերին Մոսկվա կատարած այցի ժամանակ համաձայնություն ձեռք բերվեց հաստատել բազմակողմանի համագործակցություն: 1997թ. վերականգնվել էր կապերը Հունաստանի մայրաքաղաք Աթենքի հետ, որը դեռևս 1993թ. հռչակվել էր Երևանի քույր քաղաք: 1997թ. ապրիլի 27-ին ստորագրվել են համաձայնագրեր բարեկամական կապերի հաստատման և ամրապնդման ուղղությամբ մայրաքաղաք Երևանի և Սիրիայի մայրաքաղաք Ղամասկոսի ու Չինաստանի Ցյանին քաղաքների հետ: Սիրիայի մայրաքաղաք Ղամասկոսը հայտարարվեց Երևանի քույր քաղաք: Այդ համաձայնագրի հիման վրա 1998թ. Երևանում կազմակերպվող Սիրիայի Արաբական հանրապետության ապրանքների ցուցահանդես-վաճառք: Չինական կողմի հետ համաձայնագիր ստորագրվեց 1997թ. զարմանը քաղաքապետի Չինաստան կատարած այցի ժամանակ: Նույն թվականին եղբայրական և բարեկամական կապեր կապերի հաստատվեցին Եգիպտոսի Կահիրե» մայրաքաղաքի հետ, Երևանի քաղաքապետի այնտեղ կատարած այցի ժամանակ[7]:

Երևանի քաղաքապետարանը <<Քույր-քաղաքներ ասոցիացիա>>, <<Հարավ-ուսական քաղաքների ասոցիացիա>> միջազգային կազմակերպությունների անդամ է: 1996 թ. ընթացքում քաղաքապետարանն ընդգրկվել է մի շարք միջազգային ծրագրերում: Մայրաքաղաքը ընդգրկվել է Տասիս զույգ քաղաքների ընդհանուր ծրագրում, որն առաջարկվել է Եվրոմիության կողմից և ներառում է բազմաթիվ ոլորտներ /քաղաքային տնտեսության կառավարում, էներգամատակարարում, բնապահպանություն/: Նախապատրաստվել է իրականացվել է ծրագիր <<Երևանում խմելու ջրի կառավարման բարելավում>> թեմայով[8]: Այս ծրագրի բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացվել են ֆրանսիական կողմին /Մարսել/: NANCIE ջրի միջազգային կենտրոնի հետ նախապատրաստվել է տեխնիկական համագործակցության նախագիծ, որի համաձայն Երևանում անցկացվել է սեմինարներ ֆրանսիացի մասնագետների մասնակցությամբ: Լիոնի քաղաքապետարանի հետ միասին իրականացվել է ՏԱՍԻՍ զույգ քաղաքների ընդհանուր ծրագրով <<Քաղաքային տնտեսության կառավարում>>, թեմայով համատեղ նախագիծ: 1996թ. օգոստոսի 13-ին քաղաքապետարանը համաշխարհային բանկ է ներկայացրել <<Փոխընթերցման հուշագիր>>, որում քաղաքապետարանն իր հետաքրքրությունն է հավաստիացրել առաջարկած մունիցիպալ զարգացման նախագծի վերաբերյալ և այն իրականացվել է փուլ առ փուլ[9]:

Դեռևս 1988-1989թթ. Իտալիայի Կառառա և Երևանի քաղաքային պատվիրակությունների փոխադարձ այցելություններից հետո երկու քաղաքները՝ Երևանն ու Կառառան հռչակվեցին քույր քաղաքներ և այդ պատվիրարկությունների բանակցությունների արդյունքում ստորագրվեց փոխադարձ համագործակցության և բարեկամության համաձայնագիր[10]: Երեք տարի անց դրան հաջորդեցին դեռևս 1974թ. և 1981թ մայրաքաղաք Երևանի քույր քաղաքներ հռչակած Սերբիայի՝ Տիտոգրադի (Պոդգորիցա) և Մադագասկարի Անտանանարիվու քաղաքներին: Երևանի միջև ստորագրվեց համագործակցության համաձայնագիր: Նմանատիպ համաձայնագիր ստորագրվեց նաև 1987թ. Երևանի քույր քաղաք հռչակած Քենթրիջ քաղաքի /ԱՄՆ/ հետ[11]: ՀՀ անկա-

խության առաջին տարիներին՝ 1992թ. մայրաքաղաք Երևանի քույր քաղաք հռչակվեց Մարսել քաղաքը /Ֆրանսիա/, 1993թ. ֆրանսիական մեկ այլ քաղաք Լիոնը, 1994թ. Ստավրոպոլը /Ռուսաստանի Ղազնության/ քաղաքներից:

1990-ական թթ. սկզբին Երևանի քաղաքապետարանի և Իրանի Իսլամական Հանրապետության միջև ստորագրվեց պայմանագիր համագործակցության մասին: 1991թ. փետրվարի 2-ին ստորագրվեց համաձայնագիր Երևանի քաղխորհրդի և Իրանի արդյունաբերության և արհեստագործության վարչության հետ համատեղ վերականգնելու կապույտ մզկիթը: Մզկիթի հետ կապված հարցերը քննարկվել են քաղաքապետի և Իրանի Իսլամական Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպանի միջև հանդիպման ժամանակ /31.07.1996/: Պայմանավորվածություն էր ձեռք բերվել, որպեսզի մշակվի շինարական աշխատանքների նախագիծ և այն հաստատվի քաղաքապետարանի կողմից: Քաղաքապետի կողմից նույն թվականի օգոստոսի 2-ին հանձնարարականներ տվեցին քաղաքապետարանի ստորաբաժաններին կարգավորելու /Կապույտ մզկիթի/ հետ կապված հարցերը և թույլատրել իրականացնել շինարարական աշխատանքները: Իրանական կողմը նույն ժամանակ խնդրել էր հատկացնել տարածք դեսպանատան նոր շենքի կառուցման համար: Երբ քաղխորհրդի գործկոմի 1995թ. դեկտեմբերի 29-ի N 49/34 որոշումով Հայաստանի Հանրապետությունում Իրանի Իսլամական Հանրապետության դեսպանատան համալիրի շինարարության համար Ղափիթ Բեկ փողոցի մոտ հատկացվել էր 5,0 հա հողատարածք: 1995թ. մայիսի 5-ին ստորագրվեց համագործակցության նոր համաձայնագիր Երևանի և Իրանական Իսլամական հանրապետությունների հետ: Համաձայնագիրը ներառեց մշակույթի, կրթության, տնտեսության, սպորտի և քաղաքների կառավարման բնագավառները: Այդ ուղղությամբ գործնական քայլեր ձեռնարկվեցին ոչ միայն 1990-ական թթ. Երկրորդ կեսին, այլ 2000-ական թթ. նույնպես: Պատահական չէ, որ Սպահանը 2000թ հռչակվեց մայրաքաղաք Երևանի քույր քաղաք: 2000 թ. ապրիլի 25-ից մայիսի 2-ը Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը քաղաքապետ Ա. Բազեյանի գլխավորությամբ մեկնեց Իրանի Իսլամական հանրապետության Թեհրան և Սպահան քաղաքները: Այցի ընթացքում կնքվեց համաձայնագիր եղբայրացման ու համագործակցության մասին: [12]

Լիոն-Երևան ասոցիացիայի ղեկավարների հետ համատեղ նախապատրաստվեց նոր համագործակցության ծրագիր, որը իրականացվեց 1997թ-ին և շարունակվեց մինչև 1998թ.: 1998թ. Սեպտեմբերին Լիոնի քաղաքապետարանի պատվիրակության Երևան կատարած այցի ընթացքում քննարկվեցին իրականացվող համատեղ աշխատանքների /1998-1999/ հիմնական ուղղությունները, մասնավորապես աղբահանության, քաղաքային լուսավորման, քաղաքաշինության բնագավառներում, որոնք հաջողությամբ իրենց լուծումն ստացան: [13] 1998թ. Մայիսի 29-ին ստորագրվել են 2 համաձայնագրեր Կանադայի Մոնրեալ և Ֆրանսիայի Փարիզ քաղաքի հետ, որոնք հաջողությամբ իրենց լուծումն ստացան: Երևանի քաղաքապետի գլխավորությամբ քաղաքապետարանի այց էր իրականացվել Կանադայի Մոնրեալ քաղաք, որի ժամանակ քննարկվել են համագործակցության ծրագրեր: Կատարվել է նաև Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակության այց/քաղաքապետի գլխավորությամբ/ Ֆրանսիայի Փարիզ քաղաք, որի ընթացքում ստորագրված համաձայնագրով իրականացվել է մշակութային և տեխնիկական փոխանակումներ երկու մայրաքաղաքների միջև: [14]

Նույն թվականին վերականգնվեցին խզված կապերը Հունաստանի Աթենք քաղաքի հետ, որը մայրաքաղաք Երևանի հետ քույր քաղաք էր հռչակվել 1993 թվականին:

1998 թ. Համաձայնագրեր ստորագրվեցին և բարեկամական կապեր հաստատվեցին Հնդկաստանի Կալկաթա, ՌԴ-ի Նիժնի Նովգորոդ և ԱՄՆ-ի Լոս Անջելես քաղաքների հետ: [15] Վերջինս մայրաքաղաք Երևանի քույր քաղաք հռչակվեց 2005 թվականին:

1999թ. Երևանի քույր քաղաք հռչակվեց Բրազիլիայի Սան-Պաուլո քաղաքը, իսկ 2000թ. Բրատիսլավան (Սլովակիա), Քիշնևը՝ Մոլդովա, Բելյուրը՝ Լիբանան, 2001թ. Կիևը՝ Ուկրաինա, Մոնրեալը՝ Կանադա, 2002թ.՝ Մինսկը՝ Բելառուս, 2005թ. Ռիո Դե-ժանեյրոն՝ Բրազիլիա, Լոս Անջելեսը՝ ԱՄՆ, 2006թ.՝ Դոնի Ռոստովը՝ Ռուսաստանի Դաշնությունն 2007թ.՝ Նիցցան՝ Ֆրանսիա:

2000 թ. մարտի 25-ից-30-ը Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը փոխքաղաքապետ Վ. Վարդապետյանի գլխավորությամբ պաշտոնական այցով այցելեց Մոլդովայի հանրապետության Քիշինև քաղաք, որի ժամանակ կնքվեց համաձայնագիր Քիշինև և Երևան քաղաքների միջև բարեկամական կապերի հաստատման մասին: Երկու քաղաքները հռչակվեցին քույր քաղաքներ: [16]

2000 թ. ապրիլի 27-ից -30-ը Երևանում էր գտնվում Բրատիսլավիայի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը՝ փոխքաղաքապետ Մինարիկի գլխավորությամբ, որի ժամանակ կնքվեց համաձայնագիր եղբայրացման և համագործակցության մասին, որով Բրատիսլավիան և Երևանը հռչակվեցին քույր քաղաքներ: [17] Նույն Այականի հուլիսի 27-ից 29-ը Երևանում էր գտնվում 1995 թ. երևանի քույր քաղաք հռչակված Օդեսայի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը՝ քաղաքապետ Ռուսլան Բոդելանի գլխավորությամբ, որի ընթացքում ստորագրվեց եղբայրացման ու համագործակցության մասին համաձայնագիր:

2000 թ. մայիսի 18-ին քաղաքապետ Ա. Բազեյանի գլխավորությամբ քաղաքապետարանի պատվիրակության Արգենտինայի մայրաքաղաք Բուենոս Այրես կատարած այցելության արդյունքում ստորագրվեց համաձայնագիր Երևան քաղաքի (Հայաստան) և Բուենոս Այրես քաղաքի (Արգենտինա) միջև բարեկամության և համագործակցության մասին: 13 հոդվածից բաղկացած համաձայնագրի 1-ին մասում Երևանն ու Բուենոս Այրեսը պաշտոնապես հռչակվում էին քույր քաղաքներ, որպես երկու ժողովուրդների ազատության, համագործակցության մասին: 13 հոդվածից բաղկացած համաձայնագրի 1-ին հոդվածում Երևանն ու Բուենոս Այրեսը պաշտոնապես հռչակվում էին քույր քաղաքներ, որպես երկու ժողովուրդների ազատության, համագործակցության և ներդաշնակ գոյակցության ընդհանուր զգացմունքի արտահայտություն: Համաձայնագրով համագործակցությունն ընդգրկում էր տնտեսական զարգացման, քաղաքաշինության, զբոսաշրջության, առողջապահության, սոցիալական ծառայության, գիտության ու կրթության, մշակույթի և այլ ոլորտները: [18]

2001 թ. Հունվարի 2-ին Երևանի քաղաքապետ Ռ. Նազարյանը ճապոնական «Ջայկա» ֆիրմայի ներկայացուցիչ Ջունկո Հարայի հետստորագրեց համագործակցության համաձայնագիր: Հանդիպման քննարկման առարկան էր ճապոնական կառավարության կողմից Երևանի քաղաքապետարանին տրամադրվող «Երևանի ճանապարհների վերանորոգում» դրամաշնորհման ծրագրի իրականացումը: Հանդիպման ժամանակ Ջունկո Հարան հավաստեց, որ դրամաշնորհման գործընթացը բնականոն ընթացքի մեջ է: 2001թ. ապրիլ-մայիսին Երևան ժամանեցին «Ջայկայի» մասնագետները, որին հետևեց կառավարության որոշումը 8 միլիոն ԱՄՆ դոլլարի չափով գումարի տրամադրումը Երևանի քաղաքապետարանին՝ ճանապարհաշինարարական մեխանիզմներ ձեռք բերելու նպատակով:

2001 թ. փետրվարի 1-ից 2-ը Երևանի քաղաքապետը ՀՀ նախագահի գլխավորությամբ Կին կատարած պաշտոնական այցի շրջանակներում ստորագրեց Երևան և

Կիև քաղաքների միջև համագործակցության պայմանագիր, որով երկու հանրապետությունների մայրաքաղաքները հռչակվեցին քույր քաղաքներ:^[19]

2001 թ. մարտի 16-18-ը տեղի ունեցավ քաղաքապետ Ռ. Նազարյանի ղեկավարությամբ քաղաքապետարանի պատվիրակության այցը Թբիլիսի: Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակությանը պաշտոնապես հրավիրել էր Թբիլիսիի քաղաքապետ պրն. Ի. Ջոդելավան:^[20] Այցի նպատակն էր 2 քաղաքների միջև տնտեսական և մշակութային կապերի վերականգնման և ավելի խոր ինտեգրացման ծրագրերի ու տեղի հայկական համայնքին վերաբերող խնդիրների քննարկումը: Պատվիրակությանը ընդունեց նաև Վրաստանի նախագահ Է. Շևարնաձեն: Երևանյան կողմը իր հետ տարել էր Խոջիվանքի պանթեոնի վերակառուցման նախագիծ, որը տեղում ներկայացվեց Ի. Ջոդելավային: Նա խոստացավ 3 ամսվա ընթացքում լիովին վերակառուցել պանթեոնը և ցանկապատել: Պայմանավորվածությունը ձեռք բերվեց նաև հայկական եկեղեցին վերականգնելու համար: Կողմերը որոշեցին Երևանում բացել վրացական ապրանքների և Թբիլիսիում հայկական ապրանքների վաճառքի խանութներ:

ՀՀ ղեկավանատանը տեղի ունեցավ քաղաքապետ Նազարյանի հանդիպումը հայ համայնքի ներկայացուցիչների հետ: Քննարկվեց Թբիլիսիի հայկական թատրոնի խնդիրները: Քաղաքապետը խոստացավ ցույց տալ հնարավոր օգնություն: 2006 թ. հոկտեմբերի 22-ից 23-ը քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը մասնակցեց Թբիլիսի քաղաքի օրվա տոնակատարություններին: Հաջորդ տարվա հոկտեմբերի սկզբին տեղի ունեցավ Թբիլիսիի քաղաքապետի ղեկավարած պատվիրակության փոխադարձ այցը Երևան՝ մասնակցելով Երևան քաղաքի օրվա տոնակատարություններին: ^[21]

2001թ. հունիսի 25-28-ը Բեյրութի քաղաքապետ Ա. Արիսի հրավերով Բեյրութում էր գտնվում Երևանի քաղաքապետ Ռ. Նազարյանի գլխավորած պատվիրակությունը: Քաղաքապետերը անդրադարձան 2000թ. սեպտեմբերի 28-ին ստորագրված երկու քույր քաղաքների մասին համաձայնագրին: Այցի ընթացքում հանդիպումներ եղան մի շարք պաշտոնատար անձանց հետ, այդ թվում Լիբանանի Հանրապետության նախագահի և Բեյրութի քաղաքապետի հետ: Այցի վերջում քաղաքապետարանի պատվիրակությունը մասնակցեց «Երևան» փողոցի բացման արարողությանը:^[22]

2001թ. հունիսի 27-ից 12-ը Երևանի քաղաքապետ Ռ. Նազարյանը, արտաքին կապերի վարչության պետի հետ միասին գործուղվել էին Մոսկվա և Աստանա քաղաքներ՝ ՔՄԱ 5-րդ նստաշրջանին մասնակցելու: Այցի ընթացքում քննարկվել են «Էլեկտրոնային Պորտալ» և «Քաղաքը քաղաքին» ծրագրերի շրջանակներում երկու քաղաքների համագործակցության խնդիրները: Ձեկուցումներով հանդես են եկել Երևանի և Մոսկվայի քաղաքապետները:^[23]

Քույր քաղաքների քաղաքապետերը Երևանի քաղաքապետի հրավերով 2001 թվականի հունիս ամսին Հայաստանում մասնակցեցին քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն հռչակման 1700 ամյակին նվիրված տոնակատարություններին:

2001 թվականի հուլիսի 5-9-ը Երևանի քաղաքապետ Ռ. Նազարյանի հրավերով Երևանում էր գտնվում Մոնրեալի քաղաքապետարանի պաշտոնական պատվիրակությունը քաղաքապետ Պ. Բուրքի գլխավորությամբ:

Բացի ճանաչողական և մշակութային ծրագրերից նրանք քննարկեցին տնտեսական, զբոսաշրջության և այլ ոլորտների համագործակցության հարցեր: Մոնրեալի քաղաքապետին ընդունեց հանրապետության նախագահ Ռ. Քոչարյանը, վարչապետ Ա. Մարգարյանը և Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին 2-րդը:

Հուլիսի 5-ին քաղաքապետարանում ստորագրվեց համագործակցության պայմանագիր, որով Մոնրեալը և Երևանը հռչակվեցին քույր քաղաքներ:^[24] Մոնրեալից ժամանած գործարարների համար կազմված էր հատուկ ծրագիր: Նրանք ունեցան բազմաթիվ հանդիպումներ մայրաքաղաքի հայ գործարարների հետ և ձեռք բերեցին նախնական պայմանավորվածություններ: Իսկ «Բի Էֆ Մի» ֆիրմայի և հայաստանյան «Մանեքս-Վալեքս» ձեռնարկության միջև ստորագրվեց համաձայնագիր, որով կանադական ձեռնարկությունը պարտավորվում էր Ալավերդիում կատարել մոտ 175 միլիոն ամերիկյան դոլարի ներդրում:^[25]

ՀՀ անկախության տարիներին Երևանի քաղաքապետարանը անդամակցեց միջազգային մի շարք կազմակերպություններին: 1990-ական թթ. Երևանի քաղաքապետարանը «Քույր-քաղաքներ ասոցիացիա», «Հարավ-ռուսական քաղաքների ասոցիացիա» միջազգային կազմակերպությունների ադնամ դարձավ: 1996թ. ընթացքում քաղաքապետարանն ընդգրկվեց մի շարք միջազգային ծրագրերում: Մայրաքաղաք Երևանը ընդգրկվեց ՏԱՄԻՍ զույգ քաղաքների ընդհանուր ծրագրում, որն առաջարկվել էր Եվրոմիության կողմից և ընդգրկել է բազմաթիվ ոլորտներ/քաղաքային տնտեսության կառավարում, էներգամատակարարում, բնապահպանություն/: Նախապատրաստվել և իրականացվել է ծրագիր «Երևանում խմելու ջրի կառավարման բարելավում» թեմայով:^[26] Այս ծրագրի բոլոր անհրաժեշտ փաստաթղթերը ներկայացվել էին ֆրանսիական կողմին /Մարսել/: NANCIE ջրի միջազգային կենտրոնի հետ նախապատրաստվել էր տեխնիկական համագործակցության նախագիծ, որի համաձայն Երևանում անցկացվեցին սեմինարներ ֆրանսիացի մասնագետների մասնակցությամբ: Լիոնի քաղաքապետարանի հետ միասին իրականացվեց ՏԱՄԻՍ զույգ քաղաքների ընդհանուր ծրագրով «Քաղաքային տնտեսության կառավարում», թեմայով համատեղ նախագիծ: 1996թ. օգոստոսի 13-ին քաղաքապետարանը համաշխարհային բանկներկայացրեց «Փոխըմբռնման հուշագիր», որով քաղաքապետարանն իր հետաքրքրությունն հավաստիացրել առաջարկած մունիցիպալ զարգացման նախագծի վերաբերյալ և այն ներկայացրեց փուլ առ փուլ:^[27]

1998թ. Երևան մայրաքաղաքը դարձավ ԱՊՀ մայրաքաղաքների և խոշոր քաղաքների, Միջազգային Ասամբլեայի կազմակերպության անդամ: Նույն թվականին ՀՀ մայրաքաղաքը դարձավ Ֆրանսախոս քաղաքների միջազգային ասոցիացիայի /AIMF/ լիիրավ անդամ և Սևծովյան մայրաքաղաքների ասոցիացիայի և Քույր քաղաքների միջազգային ասոցիացիայի անդամ:^[28] 2000 թ. մարտի 13-ից 14-ը Լիժնում (Բելգիա) կայացավ AIMF տարեկան համաժողովը, որի աշխատանքներին Երևանի քաղաքապետարանի կողմից մասնակցեցին Ն. Սարգսյանն ու Հ. Ահարոնյանը: ^[29] Նույն թվականի հունիսի 15-ից 16-ը Փարիզում կայացած AIMF-ի 20-րդ գլխավոր Ասամբլեայի նիստին մասնակցեց քաղաքապետարանի պատվիրակությունը՝ քաղաքապետ Ա. Բազեյանի գլխավորությամբ: ^[30] 2000 թ. սեպտեմբերի 5-ից 6-ը Անկարայում տեղի ունեցավ Սևծովյան մայրաքաղաքների ասոցիացիայի առաջին գլխավոր ասամբլեան, որի ընթացքում ստորագրվեց հռչակագիր: ^[31]

2000 թ. ապրիլի 3-ից 5-ը ժնևում տեղի էր ունեցել Աղքատության դեմ պայքարի քաղաքների համաշխարհային միության (ՄԱԿ – ի զարգացման ծրագիր) երկրորդ ֆորումը, որին մասնակցեց Երևանի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը: ^[32]

2002 թ. Երևանը դարձավ միջազգային քաղաքային համայնքների լուսավորում (LUCI) ասոցիացիայի, իսկ 2005 թ. համաշխարհային ժառանգության քաղաքների կազմակերպության անդամ: Երևանի քաղաքապետարանը 1998 թ. անդամակցեց «Խոշոր Քաղաքների և Մայրաքաղաքների միջազգային Ասամբլեա» միջազգային կազմակեր-

պուլթանը: Այդ նույն թվականի նոյեմբերի 27-29-ը Երևանի քաղաքապետարանը (փոխքաղաքապետ Կ. Արեյանի գլխավորությամբ) մասնակցեց Թունիսում կայացած AIMF-ի ամենամյա ժողովին: Հոկտեմբեր ամսին Երևան ժամանեցին AIMF-ի մի խումբ փորձագետներ: Այցի նպատակն էր՝ տեղում ծանոթանալ Երևանի առջև ծառացած խնդիրներին հետագա փոխհամագործակցության հաստատման ու աջակցության ցուցաբերման համար:

Դեռևս 1998 թ. ընթացքում քաղաքապետարանն ընդգրկվել էր հետևյալ միջազգային ծրագրերում:

Առաջին. 1998 թ. Համաշխարհային բանկի կողմից հաստատվել էր ծրագրային վարկը մունիցիպալ զարգացման նախագծի վերաբերյալ: Ծրագիրն ընդգրկում էր հիմնականում կառուցվածքային զարգացման, բնակեցման, ջրի և ջրային թափոնների խնդիրները: Քաղաքապետարանը մասնակցեց ծրագրերին ընդհանուր ներդրման արժեքի 20 %-ի չափով և վերցնելով երկարաժամկետ անտոկոս վարկ: Ստորագրվեց ՀԲ-ի հետ համապատասխան համաձայնագիրը:

Երկրորդ. Շարունակվեցին աշխատանքները ճապոնական կառավարության դրամաշնորհի հաշվին Երևանում ժամանակակից աղբահավաքման համակարգի բարելավման, Դավթաշենի կամուրջի շինարարական աշխատանքների ավարտման, Երևանի ճանապարհների վերականգնման վերաբերյալ:

1990-ական թթ. արտասահմանյան ֆիրմաների հետ կապերի շրջանակներում իրականացվեցին աշխատանքներ ֆրանսիական ONYX international Կազմակերպության և Քաղաքապետարանի միջև ստորագրվեց «Փոխընթան հուշագիր», Երևանում համատեղ աղբավերանշակման գործարան կառուցելու և ժամանակակից աղբահանման համակարգ ստեղծելու վերաբերյալ: Հոկտեմբեր ամսին կատարվեց մի խումբ փորձագետների այց Երևան, որոնք քաղաքապետարանի հետ կազմեցին համատեղ ձեռնարկություն ստեղծելու նախագիծ: Աշխատանքները իրականացվեցին ժամանակին:

1998-2000թթ. նույն ուղղությամբ աշխատանքներ տարվեցին նաև գերմանական «Ալտֆատեր» ֆիրմայի հետ, որի հետ իրականացվեց մեկ այլ նախագիծ:

2003 թ. դեկտեմբերի 3-9 քաղաքապետ Ե.Զախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը Լիոնում (Ֆրանսիա) մասնակցեց տեղեկատվական հասարակության մեծ քաղաքների համաշխարհային համաժողովին, իսկ դեկտեմբերի 10-ից 12-ին մասնակցեց քաղաքապետարանների ղեկավարների համաժողովին որտեղ ընդունվեց հռչակագիր՝ ուղղված պետությունների ղեկավարներին:

Ամրապնդվեցին ու ընդլայնվեցին մայրաքաղաքի կապերը ՌԴ մի շարք քաղաքների հատկապես Մոսկվայի և Սանկտ Պետերբուրգի միջև: 2004թ. հունիսի 24-ից 26-ը տեղի ունեցավ Մոսկվայի քաղաքապետարանի քաղաքաշինության կոմիտեի և Մոսկվայի Կենտրոնական վարչական շրջանի պատվիրակությունների այցը Երևան, որի ընթացքում ձեռք բերվեցին գործնական համաձայնություններ՝ համատեղ ծրագրերի իրագործման նպատակով:[33] Նույն թվականի սեպտեմբերի 15-18-ին քաղաքապետ Ե. Զախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը Մոսկվայում մասնակցեց Աշխարհի քաղաքապետների 3-րդ համաժողովին: Դեկտեմբերի 2-3-ին Մոսկվայի քաղաքապետ Յու. Լուժկովի գլխավորած պատվիրակությունն այցելեց Երևան: Ստորագրվեց Երևանի և Մոսկվայի 2005-2007թթ. համագործակցության պայմանագիր, որն ընդգրկում էր տնտեսության, ճարտարապետության և քաղաքաշինության, կրթության և գիտության ոլորտները: Պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց Մոսկվայում կառուցել Երևանի առևտրի և հյուրանոցագործարարական կենտրոններ, ինչպես նաև մեծածախ բաշխման համալիր: Միայն առևտրի կենտրոնի շինարարությունն արժեք մոտ 60 մլն դոլար:

Պատվիրակությունն այցելեց նաև Մոսկվայի կառավարության ջանքերով Երևանում կառուցված Մոսկովյան ծառուղին:^[34]

2005-2009թթ. նույնպես շարունակվեցին համագործակցության ուղղությամբ ձեռնարկված միջոցառումները: 2005 թվականի հունիսի 15-16-ին Երևան այցելեց Մոսկվայի քաղաքապետի առաջին տեղակալ Վլադիմիր Ռեսինը՝ ծանոթանալու Մոսկվայի և Երևանի շինարարների միասնական ուժերով բնակելի շենքերի շինարարության ընթացքին: Այնուհետև հյուրերն այցելեցին Երևանի քաղաքապետարան, որտեղ Մոսկվայի փոխքաղաքապետ Վլադիմիր Ռեսինին հանդիսավորությամբ շնորհվեց «Երևանի պատվավոր քաղաքացի» կոչում:^[35]

Սեպտեմբերի 13-14-ին քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի հրավերով Երևան այցելեց Սանկտ Պետերբուրգի քաղաքապետ Վ. Մատվիենկոյի գլխավորած պատվիրակությունը:

Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի հետ հանդիպման ընթացքում պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց ընդլայնելու ապրանքաշրջանառության ծավալը, համագործակցությունը հասարակական կյանքի տարբեր ոլորտներում. ինչպես նաև Երևանում կառուցելու Սանկտ Պետերբուրգի, իսկ Սանկտ Պետերբուրգում՝ Երևանի տուն: 2005թ. հոկտեմբերի 7-8-ին քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի հրավերով Երևան այցելեց Յու. Լուժկովի գլխավորած պատվիրակությունը: Երևանում անցկացվեցին Սանկտ Պետերբուրգ և Մոսկվա քաղաքների օրեր: Այդ նույն ժամանակ Երևանում անցկացվեցին նաև հայ-իտալական բարեկամության օրեր: 2006թ. սեպտեմբերի 9-ից 12-ը քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը մասնակցեց Մոսկվայում Երևանի օրեր տոնակատարություններին: 2007թ. մարտի 24-ին Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի մասնակցությամբ Մոսկվայում տեղի ունեցավ «Երևան» առևտրի տան բացման արարողությունը: Նույն թվականին մարտի 23-ին Երևան ժամանեց Մոսկվայի քաղաքապետ Յուրի Լուժկովի գլխավորած պատվիրակությունը: Երևանի քաղաքապետ Երվանդ Ջախարյանի հետ հանդիպման ընթացքում քննարկվեցին երկու մայրաքաղաքների միջև 2005-2007թթ. համագործակցության ծրագրով նախատեսված աշխատանքները: Ապա Երևանի և Մոսկվայի քաղաքապետների մասնակցությամբ տեղի ունեցավ Երևանում Մոսկվայի տան բացման հանդիսավոր արարողությունը: Այն երկու մայրաքաղաքների միջև համագործակցության խոշոր նախագծերից էր: Սա 2003թ. ստորագրված Մոսկվայի և Երևանի միջև ճարտարապետության, քաղաքաշինության, կրթության, տնտեսության տարբեր բնագավառներում համագործակցության ծրագրային փաստաթղթերի հիմնական նախագծերից էր: Ռուսաստանի հայ համայնքի ներկայացուցիչները Ե. Ջախարյանի աշխատասենյակում նրան հանձնեցին պատվոգիր համայնքին ցուցաբերած աջակցության համար: Հյուսիսային պողոտայում Ե. Ջախարյանն ու Յու. Լուժկովը մասնակցեցին հիմնաքարի տեղադրման արարողությանը: Շենքը կառուցեց մոսկովյան «Մոնարխ» ընկերությունը, որով կյանքի կոչվեց Երևանի և Մոսկվայի համատեղ նախագծերից մեկը: Այցի ընթացքում տեղի ունեցավ Յու. Լուժկովի «Պատմության վերակերտումը» գրքի /հայերեն թարգմանությամբ/ շնորհանդեսը: Գրքի թարգմանությունն ու հրատարակությունն իրականացվել են «Ռուսաստանի հայեր» համառուսաստանյան հասարակական կազմակերպության և նրա նախագահ Արա Աբրահամյանի նախաձեռնությամբ:^[36]

Մարտի 25-27-ը Սանկտ Պետերբուրգում Երևան և Սանկտ Պետերբուրգ քաղաքների միջև ստորագրվեց 2007-2009թթ. համագործակցության ծրագիր:

2007 թվականին դեկտեմբերի 6-8-ը քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը այցելեց Մոսկվա: Մոսկվայի և Երևանի քաղաքապետերը Մոսկվայում վավերացրին համագործակցության նոր ծրագիր 2008-2011թթ. համար, որով նախատեսվեց Մոսկվայում հիմնել Երևանի տուն:

2007 թ. ապրիլի 15-ից 20-ը քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը այցելեց Գերմանիա, որտեղ տեղի ունեցան հանդիպումներ Բադեն Բյուր-թենբերգ երկրամասի վարչապետ Օթինգերի և Կարլս Ռուհերի քաղաքապետ Հայնց Ֆենրիխի հետ: Երևանը քույր քաղաքների համագործակցության հուշագիր վավերացրեց Ռիո դե Ժանեյրո (Բրազիլիա) և Նիցցա (Ֆրանսիա) քաղաքների հետ:

2007 թվականի սեպտեմբերի 20-ին Երևան ժամանեց Ֆրանսիայի Նիցցա քաղաքի քաղաքապետ, սենատոր Ժակ Պեյրայի գլխավորած պատվիրակությունը: Հանդիպումից հետո տեղի ունեցավ Երևանը և Նիցցան քույր քաղաքներ հռչակելուն մասին համաձայնագրի ստորագրման պաշտոնական արարողությունը: Համաձայնագրով Նիցցան և Երևանը պաշտոնապես հայտարարվեցին քույր քաղաքներ: Կողմերը նաև պարտավորվեցին այսուհետ համայնքների միջև պահպանել մշտական կապ, խթանել բոլոր ոլորտներում բնակիչների փոխայցելությունները, լավագույն փոխըմբռնման վրա հիմնված բարեկամական աշխույժ հարաբերություններ զարգացնելու նպատակով: Այցի շրջանակներում Նիցցայի քաղաքապետը Ե. Ջախարյանին հանձնեց Նիցցա քաղաքի հուշամեդալը: Երևանում 2007թ. սեպտեմբերի 30-ին բացվեց «Ֆրանսիայի հրապարակ» հուշատախտակը՝ Սայաթ Նովա-Բաղրամյան-Մաշտոցի պողոտաների խաչմերուկում: Ներկա էին ՀՀ և Ֆրանսիայի նախագահներ Ռ. Քոչարյանը և Ժ. Շիրակը: Բացման արարողությանը ելույթ ունեցավ Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանը: Նույն թվականի նոյեմբերի 22-ից 25-ը Նիցցայի քաղաքապետ Ժ. Պեյրայի հրավերով Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունն այցելեց Ֆրանսիա: Նիցցայում երկու քաղաքապետերը վավերացրեցին համաձայնագիր, որով նախատեսվեց սերտ համագործակցություն կրթության, առողջապահության, մշակույթի, տնտեսության և այլ ոլորտներում: Չեռք բերվեց նախնական պայմանավորվածություն՝ Երևանի առողջապահական հիմնարկներին Նիցցայի հիվանդանոցների միության կողմից տեխնիկական աջակցություն ցուցաբերելու, ինչպես նաև բժիշկների փոխանակման և վերապատրաստման ծրագրեր իրականացնելու վերաբերյալ: Ե. Ջախարյանը մասնակցեց Նիցցայի ժամանակակից արվեստի թանգարանի նոր ցուցադրության բացմանը, ինչպես նաև Նիցցայի ամանորյա տոնական լուսավորության գործարկմանը: 2007 թ. հոկտեմբերի 18-ին տեղի ունեցավ Մարսելի քաղաքապետ Ժ. Գոդենի պաշտոնական այցը Երևան: Ստորագրվեց երկու քաղաքների բարեկամության և համագործակցության պայմանագիրը, որով Երևանն ու Մարսելը հռչակվեցին քույր քաղաքներ:

2007 թ. սեպտեմբերի 4-6-ը Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի հրավերով Երևան այցելեց Հնդկաստանի Դելի նահանգի գլխավոր նախարար տիկին Շ. Դիքշիթը: 2008 թ. սեպտեմբերին Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունն այցելեց Հնդկաստանի Հանրապետության մայրաքաղաք Դելի՝ Հայկական փողոցի բացման արարողությանը մասնակցելու և երկու քաղաքների միջև բարեկամության համաձայնագիր ստորագրելու նպատակով: Հնդկաստանի մայրաքաղաք Դելիի փողոցներից մեկն անվանակոչվեց «Արմենիա»: Արարողությանը ներկա էր Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանը: Ստորագրվեց համագործակցության պայմանագիր: [37]

2008 թ. մասիսին Երևանի քաղաքապետ Ե. Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունն այցելեց Սոֆիա (Բուլղարիա)՝ Երևանի անունը կրող այգում խաչքարի բացման արարողությանը մասնակցելու և երկու քաղաքների միջև բարեկամության համաձայնագիր ստորագրելու նպատակով:

Սոֆիայի «Երևան» պուրակում տեղադրվեց խաչքար, որը Երևանի քաղաքապետի նվերն էր Բուլղարիայի մայրաքաղաքին: Բացման արարողությանը ելույթներ ունեցան քաղաքապետներ Բ. Բորիսովը, և Ե. Ջախարյանը: [38]

2006 թ. հուլիսի 15-18-ը պաշտոնական այցով Դոնի Ռոստովում էր գտնվում Երևանի քաղաքապետի գլխավորած պատվիրակությունը:

Երևանի քաղաքապետ Երվանդ Ջախարյանը Ռոստովի մարզի նահանգապետ Վլադիմիր Չուբի և դոնի ռոստովի քաղաքապետ Միխայիլ Չեռնիշևի հետ պաշտոնական հանդիպումների ընթացքում քննարկեց երկկողմ համագործակցությանն առնչվող հարցեր: Դոնի Ռոստովի քաղաքապետ Մ. Չեռնիշևի հետ պաշտոնական հանդիպման ժամանակ երկուստեք կարևորվեց առարկայական համագործակցության զարգացումը: Հուլիսի 16-ին ստորագրվեց երկու քաղաքների միջև համագործակցության պայմանագիր, որով Դոնի Ռոստովը հռչակվում էր Երևանի քույր քաղաք: Ստորագրվեց նաև 2006-2008 թթ. համագործակցության ծրագիր Երևանի և Դոնի Ռոստովի քաղաքապետարանների միջև, որը նախատեսում էր համագործակցություն առևտրատնտեսական, գիտակրթական, մշակութային, հասարակական տրանսպորտի, երիտասարդության, սպորտի և զբոսաշրջության ոլորտներում: [39]

2007 թ. փետրվարի 20-26-ը Լոս Անջելեսում էր գտնվում Երևանի քաղաքապետ Երվանդ Ջախարյանի գլխավորած պատվիրակությունը:

Փետրվարի 21-ին սոցիալ-դեմոկրատ հնչակյան կուսակցության Արևմտյան Ամերիկայի շրջանային վարչության ղեկավարության հետ հանդիպման ժամանակ Երևանի քաղաքապետը ներկայացրեց մայրաքաղաք Երևանում վերջին տարիներին կատարված բարեփոխումները: [40]

Նույն օրը քաղաքապետը հանդիպեց Գլենդելի քաղաքապետ Դեյվ Վիվերին: Քննարկվեցին երկուստեք հետաքրքրություն ներկայացնող խնդիրներ: Այնուհետև Ե. Ջախարյանը հանդիպեց Լոս Անջելեսի ոստիկանապետի և Գլենդելի քուլեջի տնօրենի, դասախոսական կազմի ու ուսանողների հետ: Երեկոյան պատվիրակությունը հանդիպեց Ռամկավար ազատական կուսակցության Արևմտյան Ամերիկայի շրջանային վարչության ղեկավարությանը: Փետրվարի 22-ին Հայ Առաքելական եկեղեցու Արևմտյան թեմի առաջնորդ արքեպիսկոպոս Հովնան Տերտերյանի և Հյուսիսային Ամերիկայի Արևմտյան թեմի առաջնորդ Մուշեղ արքեպիսկոպոս Մարտիրոսյանի հետ: [41] Փետրվարի 23-ին Երևանի քաղաքապետ Եր. Ջախարյանը և Լոս Անջելեսի քաղաքապետ Ա. Վիլարազոգան ստորագրեցին Երևանը և Լոս- Անջելեսը քույր քաղաքներ հռչակելու համաձայնագիրը: [42] Իսկ փետրվարի 24-ին Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը հանդիպեց Հայ հեղափոխական դաշնակցության Արևմտյան թեմի կենտրոնական կոմիտեի անդամներին:

2009-2017 թթ. Երևանի քաղաքի արտաքին կապերի ոլորտում իրականացվող աշխատանքներում շարունակել է առանցքային տեղ գրավել այլ քաղաքների և շրջանների, ինչպես նաև միջազգային տարբեր կառույցների հետ համագործակցությունը: Դրանք էլ ավելի ակտիվացան 2001 թվականից սկսած: Հաստատվեցին ու ընդլայնվեցին մայրաքաղաքի գործընկերային հարաբերությունները: 2015 թվականի դրությամբ Երևանի քաղաքապետարանը համագործակցում էր ավելի քան 50 քաղաքների ու շրջանների հետ: [43] 2017 թվականին այդ քաղաքներին ու շրջաններին ավելացավ 8

միջազգային կազմակերպությունների հեղ համագործակցությունը: Ընդլայնվեցին գործընկերային հարաբերությունները եվրոպական, ասիական և ԱՊՀ տասնյակ կազմակերպությունների հետ: 2015թ. Վոլգոգրադ քաղաքի հետ ստորագրվեց համագործակցության համաձայնագիր, ինչպես նաև միջնաժամկետ համագործակցության ծրագրեր՝ Սանկտ Պետերբուրգ և Դոնի Ռոստով քաղաքների հետ:[44] Հայոց ցեղասպանության 100-րդ տարելիցի միջոցառումների շրջանակներում մայրաքաղաքում հյուրընկալվեցին գործընկեր քաղաքների պատվիրակություններ, ինչպես նաև որոշ քաղաքներում կազմակերպվեցին ցեղասպանության 100-ամյակին նվիրված միջոցառումներ: Այդ նույն ժամանակ ապահովվեց Երևանի վարչական շրջանների ակտիվ համագործակցությունը ՀՀ մարզերի և Լեռնային Ղարաբաղի մի շարք քաղաքների հետ: Երևանում կազմակերպվեց «Լավ կառավարումը սևծովյան տարածաշրջանում» տարածաշրջանային միջազգային կոնֆերանսը Վիեննայի քաղաքապետարանի և Go-Governance ինստիտուտի հետ համատեղ: 2015թ. հոկտեմբերին տեղի ունեցավ «Էրեբունի Երևան» տոնակատարությունը, որին մասնակցեցին շուրջ 50 գործընկեր քաղաքների պատվիրակություններ:[45] Ընդլայնվեցին մայրաքաղաքի գործընկերային հարաբերությունները մի շարք քաղաքների և միջազգային կազմակերպությունների հետ, ինչպես նաև միջազգային ու տարածաշրջանային կառույցների հետ: 2016թ. ապրիլի քան 30 գործընկեր քաղաքների պատվիրակություններ համագործակցության շրջանակներում այցելեցին Երևան:[46] Այդ նույն ժամանակ քաղաքապետ Տարոն Մարգարյանի հրավերով Երևան ժամանեց Փարիզի քաղաքապետ Անն Իդալգոն:[47] 2016թ. մայիսի 18-20-ը Երևան ժամանեցին շուրջ 20 գործընկեր քաղաքների պատվիրակություններ:[48] Երևանում անցկացվեցին Մոսկվա և Սանկտ Պետերբուրգի օրեր: 2016թ. մայիսի 18-ին Երևանի քաղաքապետ Տ. Մարգարյանը հանդիպում ունեցավ Սանկտ Պետերբուրգի Պետրոգրադսկի շրջանի ղեկավար Յուրի Գլադունովի և Մոսկովսկի շրջանի ղեկավար Վլադիմիր Ուշակովի հետ: Տ. Մարգարյանը նշեց, որ Երևանի և Սանկտ Պետերբուրգի միջև ձևավորված համագործակցությունը իսկապես արդյունավետ է և հաջողված, ինչը տարեց տարի գործնական նոր որակ է հաղորդում երկու քաղաքների միջև կառուցողական ծրագրերի իրականացմանը: Առանձնակի կարևորելով համագործակցության ընդլայնումը նաև Երևանի վարչական շրջանների և Սանկտ Պետերբուրգի շրջանների միջև՝ քաղաքապետը համգնունք հայտնեց, որ այն ևս կլինի հաջողված ու կառուցողական:[49] Երկու քաղաքների միջև ստորագրված համագործակցության 2015-2020թթ. ծրագիրը մեկ անգամ ևս փաստում է, որ գործընկերային մեր հարաբերությունները իսպակես արդյունավետ են ու հեռանկարային: Այս հարցում, անշուշտ իր դերակատարումն ունի մեր երկու ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը և, իհարկե, երկու քաղաքների միջև հաստատված փոխգործակցության ծրագրի արդյունավետ կյանքի կոչման ուղղությամբ իմ գործընկերոջ՝ նահանգապետ Գեորգի Պոլտավչենկոյի հետևողականությունը: Շարունակական համագործակցության շրջանակում առանձնակաի կարևորվում է նաև Երևանի վարչական շրջանների և Սանկտ Պետերբուրգի շրջանների միջև փոխգործակցության ծրագրերի հաստատումը, ինչը վստահ ենք, որ կունենա արդյունավետ զարգացում, -ընդգծել է քաղաքապետը:[50] Երևանի և ՌԴ հյուսիսային մայրաքաղաք Սանկտ Պետերբուրգի միջև հաստատված համագործակցության շրջանակում Երևանի Էրեբունի վարչական շրջանի և Սանկտ Պետերբուրգի Պետրոգրադսկի շրջանի միջև ստորագրվեց համագործակցության համաձայնագիր: Փաստաթուղթը ստորագրեցին Էրեբունի վարչական շրջանի ղեկավար Արմեն Հարությունյանը և Պետրոգրադսկի շրջանի ղեկավար Յուրի Գլադունովը:

վր: Համագործակցության համաձայնագիր ստորագրվեց նաև Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա և Սանկտ Պետերբուրգի Մոսկովսկի շրջանի միջև, որը ստորագրեցին վարչական շրջանների ղեկավարներ Արտակ Ալեքսանյանը և Վլադիմիր Ուշակովը: Ստորագրված համաձայնագրերով համագործակցություն էր ծավալվելու քաղաքային տնտեսության կառավարման, սոցիալական, առողջապահական, մշակութային, կրթական, սպորտի և երիտասարդության հարցերի, զբոսաշրջության զարգացման, ինչպես նաև տնտեսական կապերի հաստատման ու մի շարք այլ ուղղություններով: Կողմերը պարտավորվեցին ամպրապնդել և զագացնել վարչական շրջանների միջև բարեկամական հարաբերություններն փորձի և տեղեկատվության փոխանակումների իրականացումը: Սանկտ Պետերբուրգի պատվիրակության անդամները այցելեցին մայրաքաղաքի Արաբկիր վարչական շրջան և ծաղիկներ խոնարհեցին պաշարված Լենինգրադի երեխաներին նվիրված հուշարձանին: [51] 2016թ հոկտեմբեր-նոյեմբերին Երևանում առաջին անգամ կազմակերպվեց արտաքին գովազդի միջազգային «YOAF16» փառատոնը, որը համախմբել էր տարբեր քաղաքների ոլորտի պատասխանատուներին. գովազդի ոլորտում հայաստանյան և միջազգային փորձագետների, խոշոր կազմակերպությունների տնօրենների: Փառատոնի շրջանակներում կազմակերպվեցին համաժողովներ, կլոր սեղաններ, վարպետության դասեր: Այդ նույն թվականին միջազգային «Ֆիչ Ռեյթինգս» գործակալության հանրային ֆինանսների բնագավառում Երևանին շնորհել է B+ (կայուն վարկանիշ): Նման վարկանիշի առկայությունը միջազգային խոշոր ներդրողների կողմից Երևանում ուղղակի ներդրումներ կատարելու վերաբերյալ որոշումներ ընդունելիս կարևոր խթան հանդիսացավ: 2016թ. ակտիվացավ Երևանի համագործակցությունը ԼՂՀ քաղաքների, շրջանների և ՀՀ մարզերի ու համայնքների հետ: Երևանը շարունակեց տարբեր ոլորտներում համագործակցության ծրագրերը ԼՂՀ շրջանների ու քաղաքների հետ, որի շրջանակներում Երևանի քաղաքապետարանի աջակցությամբ Ստեփանակերտում կառուցվեց «Ազատամարտիկների» պուրակը: Երևան քաղաքի արտաքին կապերի ոլորտում իրականացվեղ աշխատանքների գլխավոր նպատակը շարունակում էր մնալ ՀՀ մայրաքաղաք Երևանի ճանաչելիության բարձրացումը, հեղինակության աճը տարբեր երկրների ու դրանց բնակչության շրջանում: Այդ համատեքստում տարբեր քաղաքների ու շրջանների, ինչպես նաև միջազգային կառույցների և կազմակերպությունների հետ Երևանը շարունակեց ակտիվ համագործակցել նաև 2017թվականին: 2017թ. Երևանի հետ համագործակցության շրջանակներում մայրաքաղաք այցելեցին գործընկեր քաղաքների շուրջ 30 պատվիրակություններ: [52] Նույն թվականի հոկտեմբերին «Էրեբունի-Երևան — 2799» տոնակատարության շրջանակներում Երևանը հյուրընկալեց 13 երկրի 23 քաղաքների պատվիրակությունների: [53] 2017 թ. նոյեմբերի 27-29-ը Մարսելի քաղաքապետ Ժան-Կլոդ Գոդենի իրավերով Երևանի քաղաքապետ Տարոն Մարգարյանի գլխավորած պաշտոնական պատվիրակությունը եղավ Մարսելում, որտեղ նշվեց Երևան և Մարսել քաղաքների համագործակցության 25 ամյակը: Տարոն Մարգարյանը շնորհակալություն հայտնելով գործընկերոջը իրավերի և ջերմ ընդունելության համար ընդգծեց «Ինձ համար իսկապես մեծ պատիվ է այսօր լինել մեր բարեկամների կողքին ու միասին նշել մեր հաջողված համագործակցության 25-րդ տարեդարձը: Անցած ավելի քան երկու տասնամյակները թե՛ ապակենտրոնացված համագործակցության, թե՛ տնտեսական, մշակութային, կրթական և թո՛ւյլ բնագավառներում նշանավորվել են հայ-ֆրանսիական հարաբերությունների վերընթաց զարգացմամբ: Մարսել քաղաքի հետ մենք փոխգործակցության հաջողված փորձ ունենք: Երկկողմ կապերի հաստատման հենց սկզբից բազմաթիվ համատեղ ծրագրեր ենք իրականացրել՝ ի շահ բարեկամ մեր եր-

կու քաղաքների բնակիչների: Անցյալ տարի Երևանը հյուրընկալեց հայ-ֆրանսիական ապակենտրոնացված համագործակցության երրորդ համաժողովը: «Գոհունակությամբ պետք է փաստենք, որ Երևան-Մարսել համագործակցության ծավալներն այդ համաժողովի համատեքստում իսկապես ներկայանալի էին»: [54] Ապա Տ. Մարգարյանը հավելել է, որ Երևանի քաղաքապետարանը կարևորում է տարբեր ուղղություններով ու ոլորտներում համագործակցության խորացումը ֆրանսիական գործընկեր քաղաքների և ռեզիդենտների հետ, ինչպես նաև եվրոպական ծրագրերի շրջանակներում: Առանձնակի կարևորելով հայ-ֆրանսիական ներկայիս բարձր մակարդակով հարաբերություններում Ֆրանսիայի ու մասնավորապես Մարսել քաղաքի հայ համայնքի դերը՝ քաղաքապետ Տ. Մարգարյանը համոզմունք է հայտնել, որ այս հանգամանաքը լրացուցիչ խթան է երկու քաղաքների միջև տարիներ ի վեր հաստատված կապերն էլ ափսոսաբար չեն զարգացնելու և խորացնելու համար: Երևանը քաղաքապետը իր ելույթում անդրադարձել է նաև 2018թ. Երևանի հիմնադրման 2800-ամյակի միջոցառումների և Երևանում անցկացվելիք Ֆրանկոֆոնիայի 17-րդ գագաթաժողովին: Առիթն օգտագործելով՝ Տ. Մարգարյանը Մարսելի քաղաքապետարանին հրավիրել է Երևան մասնակցելու վերնոշյալ տոնակատարությանը: Երևանի և Մարսելի միջև բարեկամական կապերի ամրապնդման գործում ունեցած մեծ ավանդի և համագործակցության 25-րդ տարեդարձի առթիվ Երևանի քաղաքապետը Մարսելի քաղաքապետ, Երևանի պատվավոր քաղաքացի Ժան-Կլոդ Գոդենին պարգևատրել է Երևանի քաղաքապետի ոսկե մեդալով: [55] Այցի ընթացքում Երևանի քաղաքապետարանի պատվիրակությունը մասնակցեց Հայ-ֆրանսիական տնտեսական 10-րդ ֆորումին, ներկայացվեց Երևանի զբոսաշրջային ոլորտի ներուժն ու զարգացումը, տեղի ունեցան պաշտոնական հանդիպումներ, քննարկումներ: Վերաստորագրվեց Երևանի «Սուրբ Աստվածամայր» ԲԿ-ի և Մարսելի հանրային աջակցության կլինիկայի միջև համագործակցության համաձայնագիրը, ստորագրվեցին համագործակցության հուշագրեր զբոսաշրջության և կրթության ոլորտներում: 2017թ. Երևանի քաղաքապետ Տարոն Մարգարյանը հանդիպումներ ունեցավ Փարիզի, Լիոնի իր գործընկերների, ինչպես նաև Իլ դը Ֆրանսի շրջանային խորհրդի նախագահի հետ: Տ. Մարգարյանը հանդիպեց նաև ֆրանսիական Արտեյիա, Ալստոմ, ՄԴՊ ընկերությունների ներկայացուցիչներին, որոնց հետ քննարկվեցին Երևանում առաջնահերթ հետաքրքրություն ներկայացնող ներդրումային ուղղությունների վերաբերյալ հարցեր: Ստորագրվեց ՀՀ Երևան և ՉԺՀ Ցինդաո քաղաքների միջև բարեկամական համագործակցային հարաբերությունների վերաբերյալ «Ստադիությունների հուշագիր»: [56] 2017թ. սեպտեմբերի 7-10-ը Երևանի քաղաքապետ Տարոն Մարգարյանի գլխավորած պատվիրակությունը պաշտոնական այցով եղավ Սանկտ Պետերբուրգում, որտեղ անցկացվեցին Երևանի օրեր: Միջոցառման շրջանակներում տեղի ունեցան Երևանի պատմական և մշակութային ժառանգությունը ներկայացնող բազմաթիվ մշակութային միջոցառումներ: [57] Երևանի քաղաքապետ Տ. Մարգարյանը այցելեց Պիսկարովյան հուշահամալիր՝ մասնակցելով Բոկադայի գոհերի հիշատակի օրվա հանդիսավոր արարողությանը: Նա ՌԴ հյուսիսային մայրաքաղաքի բարձրաստիճան այլ պաշտոնյաների, երևանյան պատվիրակության անդամների և բազմաթիվ պետերբուրգիների հետ միասին ծաղիկներ խոնարհեց պաշարված Լենինգրադում զոհվածների հիշատակը հավերժացնել Մայր հայրենիք հուշարձանին և հարգանքի տուրք մատուցեց Բոկադայի անմեղ զոհերի հիշատակին: Երևանյան պատվիրակության անդամները քաղաքապետի ղեկավարությամբ այցելեցին նաև հուշահամալիրի արևելյան հատվածում գտնվող Հիշատակի ճեմուղի, որտեղ խաղիկներ

խոնրահեցին Լենինգրադի պաշտպանության ժամանակ իրենց կյանքը զոհաբերած հայորդիների հիշատակը հավերժացնել հուշաքարին:[58] Երևանի քաղաքապետն այցելեց նաև Սանկտ Պետերբուրգի «Տաղանդների ակադեմիա» և Հայ առաքելական Սուրբ Կատարին» եկեղեցի: Առանձնակի կարևորելով կրթական կենտրոնի գործունեությունը նշվել է, որ այն հրաշալի հնարավորություն է տալիս պատանիների՝ ստանալու նեղ մասնագիտական լավ կրթություն ժամանակակից տեխնոլոգիաների միջոցով:[59] Սուրբ Կատարին» եկեղեցու այցելության ժամանակ Տ. Մարգարյանը շնորհակալություն հայտնեց հոգևոր հովիվ Պողոս աբեղա Վարդանյանին՝ Սանկտ Պետերբուրգի հայ համայնքի համախմբման գործում ցուցաբերվող նախանձախնդրության համար: Երևանի քաղաքապետը ընդգծեց, որ հայոց եկեղեցին այսօր Սանկտ Պետերբուրգում բնակվող շուրջ 25. 000 հայերի համար հանդիսանում է նաև ազգային մշակույթի հոգևոր կենտրոն:[60] «Երևանի օրերը Սանկտ Պետերբուրգում» շրջանակում տեղի ունեցավ նաև եկու քաղաքների զբոսաշրջության զարգացմանը նվիրված հանդիպում-քննարկում: Քննարկման շրջանակում հաստատվեց Երևանի քաղաքապետարանի տուրիզմի բաժնի և Սանկտ Պետերբուրգի զբոսաշրջության զարգացման կոմիտեի 2017-2019թթ. ծրագիրը:[61] Մեկ ամիս անց տեղի ունեցավ Սանկտ Պետերբուրգի քաղաքապետարանի այցելությունը Երևան, որի շրջանակներում Երևանում անցկացվեցին Սանկտ Պետերբուրգի օրեր, կազմակերպվեցին մշակութային միջոցառումներ, թեմատիկ քննարկումներ և կլոր սեղաններ: 2017թ. սեկտեմբերի 22-ին Երևանի քաղաքապետ Տ. Մարգարյանը ՌԴ-ում ՀՀ արտակարգ և լիազոր դեսպան Վարդան Տողանյանի, Մոսկվայում Երևանի քաղաքապետարանի ներկայացուցչության, Մոսկվայի կառավարության և Երևանյան պատվիրակության անդամների հետ միասին ներկա է գտնվել «Երևանի օրերը Մոսկվայում» ծրագրի գալահամերգին: Երեկոյի ընթացքում հայ և ռուս հանդիսատեսին ողջունել է ՀՀ ժողովրդական արտիստ, Երևանի պատվավոր քաղաքացի, հայտնի ջազմեն Լևոն Մալխասյանի ղեկավարած «Մալխաս» ջազ-բենդը:[62] Մոսկվայի միջազգային միասնության տանը կայացած համրգի շրջանակում հնչեցին ջազային հայտնի կատարումներ, այս թվում նաև հայկական ջազի մոտիվներով: ՌԴ մայրաքաղաքի Ս. Տ. Կոնյունկովի թանգարան-արվեստանոցում բացվեց «Երևանյան էքսիզներ» խորագրով շուրջ 90 լուսանկարներից կազմված ցուցահանդեսը: Լուսանկարներում պատկերված են Երևանի հին ու նոր փողոցները, թաղամասերը, հասրակական շենքերը, հուշարձանները համաքաղաքային և տոնական միջոցառումները, ինչպես նաև այն մարդիկ, ովքեր կարևոր դերակատարում են ունեցել Երևանի քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կյանքում: Միջոցառման շրջանակներում Մոսկվայի առևտրաարդյունաբերական պալատի հետ համատեղ կազմակերպվեց «Երևանի և Մոսկվայի առևտրատնտեսական և հումանիտար կապերի հեռանկարները» խորագրերով կոնֆերանս: Համաժողովի շրջանակում երկուստեք կապերի ամրապնդման, ոլորտային համագործակցության և փորձի փոխանակական համաձայնագրեր ստորագրվեցին Երևանի Սայաթ-Նովայի անվան երաժշտական դպրոցի և Մոսկվայի Գնեսինների անվան երաժշտական միջնակարգ հաստուկ դպրոցի միջև: Համանման համաձայնագրեր ստորագրվեցին Երևանի կամերային և Մոսկվայի «Մոստ» թատրոնների, Ալ. Իսահակյանի անվան կենտրոնական գրադարանի և Մոսկվայի «Կենտրոնական վարչական շրջանի» կենտրոնացված գրադարանային համակարգի, ինչպես նաև Երևանի և Մոսկվայի Մայակովսկու անվան դպրոցների միջև: «Էրեբունի» պատմահանրագիտական արգելոց թանգարանը ու Երևան քաղաքի պատմության թանգարանն էլ համագործակցության համաձայնագրեր են կնքել Մոսկվայի պատմության թանգարանի հետ: Մոսկվայի առևտրաարդյունաբերական

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԼՐԱՏՈՒ 2018

պալատի հետ համատեղ կազմակերպված «Երևանի և Մոսկվայի առևտրատնտեսական և հումանիտար կապերի հեռանկարները» խորագրով կոնֆերանսի շրջանակում ներկայացվել են «Երևան խելացի քաղաք» ծրագրի ռազմավարությունն ու նպատակները: Տեղի է ունեցել «Երևանի և Մոսկվայի քաղաքային զբոսաշրջության զարգացման հեռանկարները» խորագրով կլոր սեղան-քննարկումը: Քննարկման արդյունքում հաստատվել է այդ ոլորտի համագործակցության ուղիությունները:^[63]

2017թ. շարունակվեց Երևանի համագործակցությունը Արցախի քաղաքների և շրջանների և ՀՀ մարզերի ու համայնքների հետ:

Այսպիսով, օրեցօր ընդլայնվում և ամրապնդվում են մայրաքաղաքի արտաքին կապերը միջազգային կառույցների աշխարհի տարբեր քաղաքների և հատկապես քույր քաղաքների հետ:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց1, գ. 498, թ. 21,22:
2. Նույն տեղում, թ. 24:
3. Նույն տեղում, թ. 25, 26:
4. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց 1, գ. 502, թ. 1,2:
5. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց 1, գ. 500, թ. 12,13:
6. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց 1, գ. 502, թ. 1,2:
7. Նույն տեղում, թ. 19, 20:
8. Նույն տեղում, թ. 16, 17:
9. Նույն տեղում, թ. 18:
10. Երևան, 2008, էջ 336:
11. Նույն տեղում:
12. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 506, թ. 1, 2:
13. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 503, թ. 2-3:
14. Նույն տեղում, թ. 3,4:
15. Նույն տեղում:
16. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 506, թ. 2:
17. Նույն տեղում:
18. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 505, թ. 1, 2, 3, 4, 5, 6:
19. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 507, թ. 18-19:
20. Նույն տեղում, թ. 20, 21:
21. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 507, թ. 18-19:
22. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 507, թ. 18, 19:
23. Նույն տեղում, թ. 61, 62:
24. Նույն տեղում, թ. 64, 65;
25. Նույն տեղում, թ. 61, 62;
26. Նույն տեղում, թ. 16, 17:
27. Նույն տեղում, թ. 18:
28. Տե՛ս Գ. Բաղդասարյան, Եր., 2008, էջ 336:
29. ՀԱԱ, ֆ. 257, ց. 1, գ. 506, թ. 2:
30. Նույն տեղում, թ. 3:
31. Նույն տեղում:

- 32.Նույն տեղում, թ. 2:
- 33.Տե՛ս, Երվանդ Զախարյան, Եր., 2013, էջ 91, 92:
- 34.Նույն տեղում, էջ 91:
- 35.Նույն տեղում:
- 36.Նույն տեղում, էջ 101:
- 37.Նույն տեղում, էջ 100, 101:
- 38.Նույն տեղում:
- 39.Երևանի քաղաքապետեր, Երվանդ Զախարյան, Եր. 2013, էջ 104:
- 40.Նույն տեղում, էջ 102:
- 41.Նույն տեղում:
- 42.Նույն տեղում:
- 43.Երևանի քաղաքապետարանի 2015թ. տարեկան հաշվետվություն, Եր., 2015, էջ 27:
- 44.Նույն տեղում:
- 45.Նույն տեղում:
- 46.Երևանի քաղաքապետարանի 2016 տարեկան հաշվետվություն, Եր., 2016, էջ 48:
- 47.Նույն տեղում:
- 48.Տե՛ս նույն տեղում:
- 49.Հայաստանի Հանրապետություն, 18 մայիս, 2016, էջ 1:
- 50.Նույն տեղում:
- 51.Նույն տեղում:
- 52.Երևան 2017 տարեկան հաշվետվություն, Եր., 2017, էջ 43:
- 53.Նույն տեղում:
- 54.Հայաստանի Հանրապետություն, 28 նոյեմբերի 2017, էջ 4:
- 55.Նույն տեղում:
- 56.Նույն տեղում, էջ 43:
- 57.Նույն տեղում, էջ 44:
- 58.Հայաստանի Հանրապետություն, 9 սեպտեմբեր, 2017, էջ 4:
- 59.Նույն տեղում, էջ 4:
- 60.Նույն տեղում:
- 61.Նույն տեղում, 8 սեպտեմբերի 2017, էջ 3:
- 62.Հայաստանի Հանրապետություն, 23 դեկտեմբերի, 2017, էջ 5:
- 63.Նույն տեղում, էջ 5:

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

**Մայրաքաղաք Երևանի արտաքին կապերը, համագործակցությունը միջազգային կառույցների և քույր քաղաքների հետ
Էդիկ Մինասյան**

Հոդվածում ցույց է տրվում 2800-ամյա մայրաքաղաքի բազմաբնույթ կապերը արտասահմանյան քաղաքների, այդ թվում երեք տասնյակից ավելի քույր քաղաքների Սփյուռքի հայկական համայնքների, Արցախի Հանրապետության, ինչպես նաև արտասահմանյան ֆիրմաների հետ: Ներկայացվում է Երևանի քաղաքապետարանի կողմից իրագործվող արտաքին առևտրա-տնտեսական և ինվեստիցիոն ծրագրերի շրջանակներում աշխատանքների կազմակերպումը, մասնավորապես ներդրումների խրախուսման և ներգրավման համար պայմանների ու մեխանիզմների ստեղծումը: Հանգամանորեն անդրադարձ է կատարվում Երևանի քաղաքապետարանի անդամությանը այնպիսի միջազգային կազմակերպություններին, ինչպիսիք են ԱՊՀ մայրաքաղաքների և խոշոր քաղաքների միջազգային Ասամբլեայի, Ֆրանսախոս քաղաքների միջազգային Ասոցիացիան, Միջազգային քաղաքային համայնքների Լուսավորում Ասոցիացիան, Սևծովյան մայրաքաղաքների ասոցիացիային, Քույր քաղաքների միջազգային ասոցիացիային, Համաշխարհային ժառանգության քաղաքների կազմակերպությունը և այլն:

РЕЗЮМЕ

**Иностранные связи Еревана, сотрудничество с международными структурами и городами-побратимами
Эдик Минасян**

***Ключевые слова:** города-побратимы, муниципалитет Еревана, международная организация, кооперативные города, членство, соглашения о сотрудничестве, соглашения, Монреаль / Канада, Международная ассоциация, Ассоциация столиц, Всемирное наследие, городская организация, культурное оборудование, биржи, мэры.*

В статье показано, что столица, которой исполнилось 2800, является центром многосторонних связей с зарубежными городами, в том числе трех десятков городов в общинах Диаспоры, Республике Арцах, а также с иностранными фирмами. Представлена организованная мэрией города программа по внешней торговле и экономическим и инвестиционным связям, а именно создание условий и механизмов для поощрения и привлечения инвестиций. Освещается членство представителей муниципалитета в международных организациях, таких как Международная Ассамблея столиц СНГ и крупных городов, Ассоциация просвещения местных сообществ, Международная ассоциация городов-побратимов, Организация городов Всемирного наследия и многое другое.

SUMMARY

**Foreign relations of the Capital Yerevan The cooperation with international organizations and sister cities
Edik Minasyan**

Key words: *Sister cities, Yerevan Municipality, International organizations, cooperating cities, membering, cooperation treaties, contracts, Monreal (Canada), International Association, The association of capitals, Worldwide heritage, the Organizations of cities cultural, technical, exchanges, Mayor.*

The article is about the different relations with foreign countries and the foreign relations of 2800-year-old city with the foreign countries and more than 30 sister cities, the Armenian communities of Diaspora, Republic of Artsakh, as well as other foreign firms, according to the appropriate archival documents, different reports of international buildings, press and many other materials and according to the analyzed available literature, among foreign countries are more than 30 countries. It is presented the organization of work realized by the Yerevan Municipality in the scope of foreign commercial-industrial and investment programmes, particularly the creation of conditions and mechanisms of the encouragment of investments. We examine thoroughly the membering of Yerevan Municipality with the international organizations, such as CIC Capitals and the Assembly of international cities, The International Association of France-speaking cities, The Association of international local communities, the Association of Black-Sea Capitals, the International Association of Sister Cities, The Organization of cities of Worldwide Herirage, etc.